

Apărarea națională și bugetul public în vremuri foarte periculoase

Europenii trebuie să mărească puternic cheltuielile de apărare pentru a-și asigura securitatea; este probabil principala concluzie a conferinței de la Munchen, ce a avut în centrul atenției viziunea Administrației Trump privind încetarea focului, pacea, în Ucraina, relația cu Rusia. Cheltuieli de apărare în plus s-ar ridica la câteva procente din PIB, ceea ce poate destabiliza bugetele publice, în lipsa unor măsuri adecvate. Dar europenii au nevoie în continuare de sprijin militar din partea SUA.

Asigurarea securității militare (și nu numai) în Europa este de judecat într-un context economic, social și politic foarte complicat. Devastatoare a fost criza financiară, favorizată de excese ale industriei financiare și neglijența guvernelor și autorităților de reglementare și supraveghere; acea criză a adâncit tensiuni și fracturi sociale, a generat nemulțumire față de “elite” (*establishment*), în timp ce costul pentru bugetele publice a fost covârșitor. A urmat pandemia, care a extins operațiuni neconvenționale ale băncilor centrale și a mărit cheltuielile guvernamentale, ce au împovărat în plus bugetele publice. Tranziția energetică și schimbările climatice au afectat și acestea bilanțurile publice și private, iar invazia Rusiei în Ucraina a amplificat efecte economice negative, a accentuat criza costului vieții, a intensificat confruntări hibride.

În viața politică are loc o ascensiune a radicalismului, a curentului (ultra)conservator (și ca o contrareacție la mișcarea *woke*), în timp ce repere ale democrației sunt puse în discuție. Inteligența artificială (AI) deschide oportunități fără limite, dar aduce incertitudini imense; AI alimentează cursa noilor arme. În fine, ascensiunea economică și tehnologică a Chinei a transformat-o în marele rival geopolitic al SUA.

O nouă viziune/paradigmă geopolitică?

Suita de șocuri adverse mari, de crize, s-a produs în condițiile eșecului globalizării neînfrânate, care a resuscitat protecționismul; crizele sunt însoțite de o slăbire a cadrului multilateral, de ieșirea în față a “*real politik*” în raporturile dintre marile puteri și între acestea și alte state. Se vorbește voalat, sau chiar deschis, de “sfere de influență”, de importanța “*hard power*” în relațiile dintre state. Viziunea “*real politik*” de peste Ocean, cu aplicare și la războiul din Ucraina, era detectabilă în mediul academic, în centre de gândire strategică (ex: Samuel Charap de la *Rand Corp*; *Heritage Foundation*), în reviste de politică externă de top (ex: în *Foreign Affairs* texte semnate de Richard Haass, Andrew Bacevich), la unii politicieni (ex: actualul vicepreședinte JD Vance, cu oped-ul “*The math on Ukraine does not add up*”, 12 aprilie, anul trecut în *New York Times*).

Lumea este multipolară și țările cele mai puternice par să relativizeze, chiar să lase în uitare regulile, normele de drept, ce au ghidat, mai mult sau mai puțin, relațiile internaționale după Al Doilea Război Mondial. Conferința pentru Securitate de la Munchen a venit cu anunțuri “șocante” pentru europeni, care văd relația transatlantică ca fundamentul organizației de apărare colectivă, NATO. Este drept că de ani buni, încă de când secretarul apărării al SUA era Robert Gates, americanii au reproșat partenerilor europeni că nu cheltuiesc suficient pentru apărare (că sunt “călători fără bilet”). În primul său mandat, președintele Trump a subliniat această nemulțumire, ce a fost ranforsată acum. Noua Administrație Trump cere europenilor să aloce considerabil mai mult pentru apărare, ca pondere în PIB ținta fiind 5%. Numai Polonia se apropie de această cifră acum, în timp ce celelalte țări din UE care fac parte din NATO au ponderi ce merg de la puțin peste 1% din PIB (Spania, Belgia) până la între 3 și 4% din PIB (Țările Baltice, Grecia).

Dezangajarea fie și parțială a SUA din Europa (ce ar fi motivată de rivalitatea globală cu China), dacă ar avea loc, ar fi o lovitură grea pentru NATO, ar pune presiune mare pe țările, economiile din UE. Cum și în ce condiții se va realiza încetarea focului, pacea, în Ucraina este de văzut; există multe necunoscute și dileme. Dar o certitudine este că UE are nevoie de o capacitate de apărare mult superioară, care să descurajeze agresiuni viitoare. Și are nevoie de cooperare cu SUA, care domină din punct de vedere militar și tehnologic NATO.

Dialogul direct inițiat de președintele Trump cu liderul de la Moscova, dincolo de obiectivul declarat de a stopa războiul în Ucraina, poate fi interpretat și ca o încercare de a face o breșă în BRICS, de a decupla Rusia de China. Sunt jocuri geopolitice cu mize foarte mari, ce pot lăsa țările europene (UE) în poziție periferică. Președintele Trump a anunțat că va avea întâlniri și cu președintele Chinei. Din punct de vedere al controlului armamentului nuclear, al combaterii pandemiilor, din perspectiva utilizării AI, asemenea discuții au deplin sens. Dar Europa (UE) trebuie să fie implicată în aceste discuții. Uniunea are de altfel dialog constant cu China, cu India.

O problemă pentru europeni este cine este persoana, sau instituția, cea mai autorizată să vorbească cu președintele Trump, să participe la eventuale negocieri; de pildă, la reuniunea convocată de președintele Franței la Paris pentru luni (17 febr) au participat numai 6 țări din UE plus Marea Britanie (care nu mai este în EU din 2016). Cum Henry Kissinger spunea cu multe decenii în urmă, cui să se dea telefon în Europa? Realitatea este că UE nu este o federație.

Resurse sporite pentru apărare

O capacitate de apărare superioară, eficace, reclamă considerabil mai multe resurse alocate domeniului militar în statele membre din UE, o cooperare militară mai adâncă între acestea. Pandemia a fost un fel de război aparte, dar acum este vorba despre arme militare autentice, de capacitate de a răspunde la atacuri cibernetice, hibride. Bugetele naționale și cel al UE vor trebui să sufere o restructurare, care să prevadă resurse noi destinate apărării; tendințe

de trecere la “economii de război” erau deja vizibile. Instituțiile financiare specializate europene au de jucat un rol important în acest sens (ex: Banca Europeană de Investiții).

Alocarea de resurse substanțial mai mari pentru apărare în UE va tensiona bugetele publice, în condițiile în care sustenabilitate finanțelor publice era/este pusă la grea încercare. Sunt numeroase țări în UE ce au programe de sustenabilitate fiscal-bugetară pe termen mediu, care urmăresc reducerea deficitelor publice, stabilizarea datoriilor publice.

Media în UE a cheltuielilor pentru apărare este în jur de 2% din PIB. Să ajungi la 5% din PIB, dacă admitem exigența maximalistă a SUA, semnifică mai mult decât o dublare ca medie a acestor cheltuieli pentru țările din UE; este un veritabil șoc pentru bugetele publice, chiar dacă se poate argumenta că pentru apărare, securitate, nu trebuie să eziți.

Bugetul public și apărarea națională în România

România a alocat pentru apărare anul trecut puțin peste 2% din PIB, la un deficit bugetar de 8,64% din PIB – un deficit în fapt de peste 9%, dacă avem în vedere impactul anualizat al recalculării pensiilor. Ținta pentru România este să ducă deficitul la sub 3% în 7 ani. Alte condiții neschimbare, corecția macroeconomică, dacă ar fi mărite cheltuielile de apărare (fie și gradual), ar fi nu de cca. 6% din PIB, ci de peste 8% din PIB. Este posibil să se ajungă la un compromis în NATO, și ținta minimă de cheltuieli de apărare ca pondere în PIB să fie între 3 și 4%. Dar și așa, este un șoc pentru bugetele publice în UE.

Starea precară a bugetului public al României, cu venituri fiscale (inclusiv contribuții) foarte joase (26-27% din PIB, față de media de peste 40% în UE), este un handicap enorm. Această situație este rezultatul unei miopii și al unor erori de politică economică. Iar să faci o corecție de mare amplitudine când mediul internațional este mai mult decât nefavorabil, când ești obligat să aloca considerabil mai multe resurse pentru apărare, este o misiune, ai zice, fără ieșire. Și totuși, trebuie să răzvim, într-un fel sau altul. Trebuie să avem venituri fiscale mai mari și să restrângem cât mai mult din cheltuieli, să cheltuim cât mai eficient. Și să folosim la maximum fondurile europene.

Modul în care a fost tratată absorbția fondurilor europene, mai ales în ultimii ani, este de neînțeles; vorbe multe și fapte puține. Să fim în situația de a pierde multe miliarde de euro din PNRR este mai mult decât regretabil. Când se știe că PNRR se termină în 2026, absorbția de fonduri europene trebuia să fie obsesia guvernelor; nu a existat un simț al urgenței! Cadrul Financiar Multilateral (CFM) va aloca probabil mai puține resurse României în noul exercițiu. Disputele politice, organizarea de alegeri parlamentare și prezidențiale consumă din atenție și energie, dar nu trebuie să anuleze eficiența actului de guvernare. Cum se observă acasă și în străinătate, avem capacitate instituțională și politici publice slabe. Alții nu știu cum să obțină fonduri în plus, iar noi, din varii motive, riscăm să pierdem mare parte din ceea ce este alocat României.

Un al doilea PNRR nu va mai exista probabil, iar noul CFM se va schimba, având în vedere provocările pentru UE – legate de competitivitate și apărare/securitate. România trebuie să facă acum tot ceea ce este posibil pentru a recupera cât mai mult din timpul pierdut, trebuie să fie prioritizate investiții ce pot fi finanțate cu bani europeni. Vizita delegației CE la București în februarie a.c. a fost un semnal de alarmă. Și documente ale Consiliului Fiscal (inclusiv opinia privind proiectul de buget public pentru 2025) au semnalat pericolul de a se pierde sume mari din PNRR.

Absorbția de fonduri europene intră în matricea după care finanțatorii externi, agențiile de rating măsoară riscul suveran al României. Trebuie să evităm o accentuare a deficitului de credibilitate pe care îl avem, să nu sporim nervozitatea piețelor financiare față de România.

Chiar dacă propunerea unor înalți oficiali europeni (inclusiv Ursula von der Leyen), de a nu lua în calcul creșterea de cheltuieli pentru apărare în estimarea deficitelor bugetare, ar avea câștig de cauză, situația bugetului public al României ar rămâne extrem de complicată. Și este de văzut dacă se va accepta emiterea de obligațiuni comune de apărare (în numele UE), care ar fi un ajutor pentru statele cu deficite bugetare foarte mari.

În România se poate alocă mai mult pentru apărare și printr-o contribuție a cetățenilor, a mediului de afaceri. Și pentru bugetul UE se poate avea în vedere așa ceva. Alternativa ar fi să se reducă cheltuielile în alte domenii, ceea ce ar implica decizii de politică economică și socială foarte dificile.

Securitatea în Europa, încotro?

Creșterea cheltuielilor pentru apărare este necesară, pentru că lumea devine mult mai periculoasă și parcă lipsită de reguli. Pierderea “dividendului păcii” era clară de ceva timp. Există o expresie validată de istorie cu relevanță pentru vremurile noastre: când “elefanții se tăvălesc”, vai de iarbă, de cei mici.

Este în interesul României și al celorlalte țări europene ca Uniunea să fie mai coezivă și să își dezvolte capacitatea proprie de apărare (industria de armament), iar NATO să nu slăbească. Industria de apărare în România trebuie să se dezvolte și aranjamente de *offset* ar susține acest scop.

România trebuie să ajute ca relația transatlantică să nu se erodeze fatalmente și trebuie să fie evitat un război comercial între SUA și UE; un astfel de război ar provoca stricăciuni mari. Relația cu SUA trebuie să fie îngrijită, așa cum trebuie să avem relații bune cu Franța, UK, Germania, Italia și, nu în ultimul rând, cu Polonia. Și Turcia merită atenție din acest punct de vedere, ea fiind o putere regională cu influență tot mai mare. Țările cu care ne învecinăm intră desigur în ecuația de securitate.

În contextul nou, diplomația va fi tot mai complicată și se va desfășura pe traseul intereselor colective, cât și prin relații bilaterale. NATO trebuie să continue ca o organizație relevantă, ce asigură garanții de securitate pentru statele membre.

Importanța UE pentru România este funciară, deoarece Uniunea s-a născut principalmente ca un proiect de pace – deci, nu numai pentru reconstrucție economică după al doilea război mondial. O Uniune mai divizată, fragilă, ar fi de rău augur pentru securitatea europeană. Remarca este valabilă și pentru NATO. Iar UE nu trebuie să lipsească de la marile discuții, negocieri.